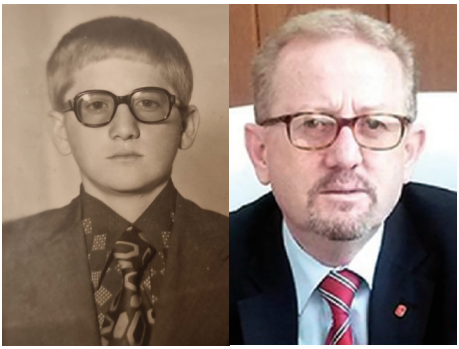
BÜLENT YILMAZ
Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi

Türkiye'de Çocuk Kütüphaneciliğinin 100 Yılı

"100 yıllık sürece baktığımızda, anlamlı gelişmelere karşın Türkiye'nin çocuk kütüphaneleri konusunda durumunun yetersiz ve alınması gereken bir hayli yol olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır."

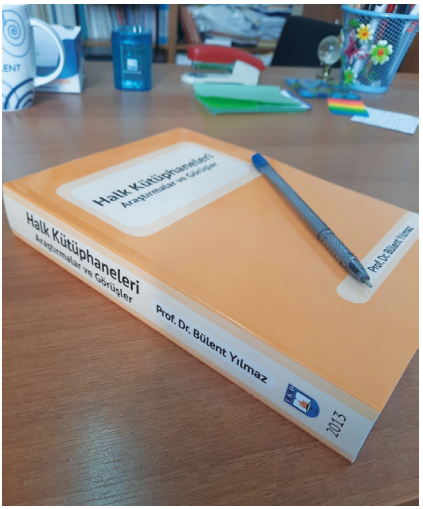

Söyleşen
MEHLİKA KARAGÖZOĞLU ASLIYÜKSEK
Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN
Çocuk Vakfı kurucusu, şair, yazar

Söyleşinin içerik çerçevesi için görüş ve soruları ile katkıda bulunan Mehmet Taha Karateke (11 yaşında), Kerem Köken (7 yaşında), Kağan Köken (11 yaşında), Setayesh Alishah (16 yaşında), Eylül Ela Sancaktar (13 yaşında),

Rümeysa Kulu (17 yaşında), Emrullah Kulu (12 yaşında), Nihan Berra Bal (11 yaşında) çocuklarımıza; çocuk soru ve görüşlerini almamızı sağlayan kütüphaneciler Serap Fidancı, Oğuz Kuru, Özlem Görmüş, Begüm Büşra Akgün ve Ali Bal'a; ayrıca Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya'ya teşekkür ederiz./ TÇY2023

Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli başarısı, çağ nüfusunun tamamına yakınının okuma ve yazmayı öğrenmesine yönelik gayretidir. Hiç kuşku yok ki ülkemiz için en anlamlı çocuk yüzlü devrimlerden biri de bu başarıdır. Buna karşın ülkemizde yüz yıl boyunca en çok tartışılan konulardan biri de okuma kültürüdür. Bu konuda son çeyrek yüzyılda öne geçen üç neden şöyle sıralanabilir: Örgün eğitimin okur yetiştirme anlayışının cılızlığı… Nitelikli okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatından yararlanmada yetersizlik… Türkçe öğretimi ve edebiyat eğitiminin zayıflığı… Okuma kültürü sarmalının genişleme nedeniyse; dijital çağın çocuklarıyla çoklu okuryazarlık ve yazı kültürü arasındaki bağın kurulamamış olmasıdır.

Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına hazırlanırken okumanın işlevi yanında örgün, yaygın ve sargın eğitimdeki işlev değişikliği ise bu tartışmalardan çok daha önemli. Okuma kültürü sarmalının eğitim sistemi ve kütüphane eksikliği olmadığı; ülke ölçekli kültür ve eğitim politikalarının güncellenememesi ve uygulama yetersizliklerinden kaynaklandığını bilmeyen de yok gibi.

Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılı için öngörülecek kültür ve eğitim politikalarının başat öznesi çocuk ve gençler olmadıkça kütüphanelerin sayısını artırmakla okuma kültürü sarmalının çözülemeyeceği de ortak kabullerden biridir. 21. yüzyılda yazı kültürü temelli okuryazarlıktan dijital okuryazarlığa, toplum okuryazarlığından evrensel okuryazarlığa kadar uzanacak adımların atılması çok daha öncelikli duruma geldi. Ayrıca yeni nesil çocuk ve gençlik kütüphanelerinin yaygınlaştırılması da yetmiyor. Toplumsal bilinç ve okuyan toplum hedefi için ortak bir çaba da gerekiyor. Okuyan ve okuduğunu anlayan bir toplum için bebeklikten gençlik çağının sonuna kadar ulaşacak çok bileşenli ve çoklu okuryazarlığa dayalı bütün bileşenlerin katılımını öngören *MEB Okuma Kültürü Programı* hazırlanması ve uygulanması ikinci yüzyılımızın ilk gündemlerinden biri olmalıdır.

Türkiye'de kültür politikaları, okuma kültürü, halk kütüphaneleri ve bilgi toplumu konuları yanında, öncülük ettiği en bilinen çalışmaları çocuk kütüphaneciliği alanında olan yetkin kültür insanlarımızdan Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bülent Yılmaz hocamızla yapacağımız bu söyleşiyle Cumhuriyetimizin ilk yüzyılından hareketle ikinci yüzyılına doğru yolculuğa çıkabilmeyi umut ediyoruz.*

Değerli Hocam, size önce kütüphaneye gitme alışkanlığı olan çocuklarımızın sorularını yöneltmek istiyoruz:

Konya Kadınhanı İlçe Halk Kütüphanesi okuyucularından 11 yaşındaki Mehmet Taha Karateke: **Kütüphaneci olmak için kütüphanedeki tüm kitapları okumak mı gerekir?**

Ne güzel bir soru! Kütüphaneci olmak için kütüphanedeki tüm kitapları okumak gerekmez elbette. Bu zaten olanaklı da değildir. Kütüphaneci olmak için kütüphaneyi, kitapları ve okumayı sevmek, bilgiyi sevmek, meraklı olmak, araştırma yapmaktan hoşlanmak, hiç tanımadığımız insanların, çocukların, yaşlıların eğitim ve kültür hayatlarına katkıda bulunmayı anlamlı görmek gerekir.

Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi okuyucularından 7 yaşındaki Kerem Köken: **Biz de kütüphaneye gittiğimizde hep çocuk ve yetişkinlere göre etkinlikler vardı. Peki, yaşlılara göre etkinlikler de var mıdır?**

Özellikle halk kütüphaneleri hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm yaş gruplarına ücretsiz hizmet veren kuruluşlardır. Onlar her yaş grubuna yönelik etkinlikler gerçekleştirirler. Yetişkinler için çeşitli beceri (resim, heykel, müzik vb.) kursları, koro çalışmaları, konferanslar, okuma kulüpleri vb. pek çok etkinlik gerçekleştirilir. Eğer yoksa kütüphaneye öneride bulunulmalıdır.

Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi okuyucularından 11 yaşındaki Kağan Köken: **Biz de kütüphaneye yardım etmek amacıyla etkinlik düzenleyebilir miyiz? Kütüphanede yapılan etkinliklerin malzemelerini kim karşılıyor?**

Elbette düzenleyebilirsiniz. Kütüphanenin amaçlarına uygun etkinlikler önceden izin alınarak gerçekleştirilebilir. Kütüphaneler bundan mutlu olurlar. Etkinliklerin malzemeleri genellikle kütüphane ya da destekçi kişi ve kuruluşlar (sponsorlar) tarafından karşılanır.

Yalova İl Halk Kütüphanesi okuyucularından 16 yaşındaki Setayesh Alishah: **Neden halk kütüphanelerinde akademik kitaplar az ve roman türü fazla? Daha fazla bilgi içerikli kitaplar olmasını tercih ederdim.**

Halk kütüphaneleri akademik kütüphaneler olmadığı için çok fazla akademik yayın almazlar. Onlar daha çok topluma güncel yayınlarla, edebiyat eserlerini sunarlar. Akademik yayın sunma işini genellikle üniversite kütüphaneleri yapar. Ancak halk kütüphanelerinde sınırlı sayıda bilgilendirici akademik kitaplar da vardır. İstediğiniz bir kitap kütüphanede yoksa kütüphanenin alması için talepte bulunabilirsiniz. Uygun görülürse alınacaktır.

Mudanya İlçe Halk Kütüphanesi okuyucularından 13 yaşındaki Eylül Ela Sancaktar: **Çocukların kültürel gelişimi için yerel kütüphaneler sizce yeterli mi? Çocukların kütüphanelerden daha fazla faydalanmaları için neler yapılabilir?**

Yeterli demek zor ancak mutlaka kullanılmaları gerekir. Kütüphane kullanmadan kültürel gelişim olanaklı değildir. Kütüphane bilgi demektir. Bilgisiz kültürel gelişme olmaz. Okumadan, bilgilenmeden kültürel açıdan gelişemeyiz. O yüzden kütüphaneye gitmeliyiz. Çocukların bu yönde kütüphaneden daha çok yararlanmaları için onları kütüphaneye çekecek kültürel etkinlikler (okuma kulüpleri, yazar söyleşileri, okuma saatleri, yazarlık kursları vb.) yapılmalıdır. Bir de özellikle okul öncesi ve ilköğretim döneminde okul-kütüphane ve öğretmen-kütüphaneci iş birliği güçlü olmalıdır.

Yalova İl Halk Kütüphanesi okuyucularından 12 yaşındaki Emrullah Kulu: **Manga ve Wattpad kitaplarını devlet mi gönderiyor?**

Evet, kütüphanelerde yer alan tüm kitapları devlet (Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü) göndermektedir. Kütüphaneler bazen kişilerden bağış da kabul edebiliyorlar.

Yalova İl Halk Kütüphanesi okuyucularından 17 yaşındaki Rümeysa Kulu: **Kütüphanelerdeki kitapları evimize götürebiliyor muyuz?**

Evet, kütüphanelerden kitapları ödünç alıp eve götürebiliriz. Kütüphanelerde 3 kitap 15 gün süre ile ödünç verilir. Tabi

sonra kütüphaneye iade edip yenilerini alabiliriz. Ödünç aldığımız kitaplara zarar vermemeliyiz. Çünkü onları bizden başka kişiler de okuyacaktır. Onlar toplumun ortak malıdır.

Tokat'ta iyi bir okur olan 11 yaşındaki Nihan Berra Bal, kütüphanelerle ilgili görüşlerini yazmış: **"Kütüphanelerde fantastik, kurgu romanlar, daha çok Türk ve dünya klasikleri olmasını isterdim. Daha rahat koltuklar, araştırma yapmayı kolaylaştırmak için bilgisayarlar olmasını isterdim. Yaz mevsimleri diğer şehirlere göre daha sıcak geçen şehirler için klimalar olabilir. Bütün şehir kütüphanelerinde, hatta tüm kütüphanelerde de devamlı orada çalışan öğrenciler için ücretsiz veya diğer yerlere göre çok daha ucuz yiyecek ve içecekler olmalı."**

Bize çocukluğunuzdan söz eder misiniz? Kitapla karşılaşmanızı, kısa da olsa ilk kütüphane günlerinizi dinleyebilir miyiz sizden?

Ege'nin şirin bir ilçesinde tütüncü ve yoksul bir ailenin çocuğuydum. İlk ve orta öğretimimi devlet parasız yatılı okulunda tamamladım. Sonra Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünü kazandım. Mezun olduğumda 2 yıl Gazi Üniversitesi Kütüphanesinde uzman kütüphaneci olarak çalıştım. Ardından mezun olduğum bölüme araştırma görevlisi olarak girdim. Sonrası profesörlüğe kadar uzanan akademik hayatım oldu.

İlk kez ilkokulda arkadaşlarımla gitmiştim yaşadığım ilçenin halk kütüphanesine. *Ayşegül* kitap dizisini çok seviyordum. Onun için giderdim kütüphaneye. Hep onları okurdum. Bir de Doğan Kardeş dergisini. Çok eğlenirdik. En çok da *Ayşegül Tatilde*'yi severdim. Her gittiğimde resimlerine bakar, okur ve iç geçirirdim. Çünkü o öykülerde örneğin deniz vardı ve ben hiç deniz görmemiştim. Denize gitmiş, orada yüzmüş gibi olurdum her okuduğumda. Ben yoksul bir ailenin çocuğu idim. Ayşegül zengin bir ailenin kızıydı. Onun yaptıklarına, yediklerine, gezmelerine, evlerine, bisikletine özenirdim. Ancak bir gün örgüsünü örmekte olan kütüphane memuru yaşlı, aksi ve asık suratlı teyze bizi konuşuyoruz diye çok kötü bir biçimde azarlamıştı. Aslında kütüphane boştu ve kimseyi rahatsız etmemiştik. Kendisi rahatsız olmuştu sanırım. Sonra bir daha uzun süre kütüphaneye gitmedim ve tabi *Ayşegül*'ü çok özledim. Şimdi kütüphaneci olacak öğrencilerime "Sakın çocukları kütüphanede konuşuyorlar diye azarlamayın, kızmayın," diye uyarırım. Tabi çocukluğumda babamın her

gün aldığı gazetedeki çizgi romanlar (örneğin, Tarkan) benim okuma serüvenimde çok önemli yer tutar. Hem babamı okuyan bir rol model olarak görürdüm hem de Tarkan'ın maceralarını her gün büyük bir heyecanla okumak için sabırsızlanırdım. Sonra *Tommiks*, *Teksas*, *Zagor* gibi o dönemin çok yaygın çizgi romanlarını satın alır, okur, sonra arkadaşlarımızla aramızda değişir, bazen de satar, para da kazanırdık. Bu kitapların da okuma kültürümün başlangıcında önemli yeri olmuştur.

Size göre okuma becerisi kazandırmada en önemli eksiklik örgün eğitim sisteminden mi kaynaklanıyor? Farklı bir yaklaşım ile yaygın eğitim ve medya boyutu eleştirilerek asıl nedenlerin üzerlerinin örtüldüğü yönünde de bir görüş var. Okuyan ve okuduğunu anlayan bir toplum için sizin öngörüleriniz nelerdir?

Evet, bu çok büyük oranda doğru. Yaygın eğitim çabaları ve medya sorunun çözüm bileşenlerindendir ancak okuma kültürü sorununun asıl kaynağı ve dolayısıyla çözüm yeri okul öncesinden üniversite bitene kadarki eğitim süreci ve yapısıdır. Kişinin bilgi ve okuma ile en yoğun ve sistematik olarak ilişki kurduğu yer okuldur. Ezbere ve test sınavlarına dayalı, niteliksiz bir eğitim, nitelikli öğretmen eksikliği, nitelikli edebiyat eserlerinin yer almadığı program yapıları, işlevsiz ve sıkıcı duruma getirilen Türkçe-Edebiyat dersleri çocuklarda okuma zevkini, sevgisini ve kültürünü yaratmayı engellemektedir. Aslında her çocuk okumaya eğilimli olarak doğar. Çünkü o biyolojik olarak meraklıdır. Okuma merakı gideren, doyuran bir etkinliktir. O, sonrasında okuma eyleminden soğur. Dolayısıyla okuma kültürünün olumlu anlamda da olumsuz anlamda da temel kaynağı eğitim sistemi ve sürecidir. Elbette kütüphaneler de bu sürecin bir parçasıdır ve doğrudan rol üstlenirler.

Türkiye'de çocuk kütüphanelerinin kurulmaya başladığı ilk yıllardan itibaren süreci nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye'nin yüz yıllık çocuk kütüphanesi karnesini değerlendirebilir misiniz?

Cumhuriyet yeni ve modern bir toplum projesidir. Dünyada çocuklara bayram armağan eden tek ülkedir. Bu durum sembolik gibi görünse de yönetim düzeyinde çocuk duyarlılığını, bilincini ve farkındalığını yansıtması açısından çok önemlidir.

Çocuk, Cumhuriyet için gelecek demekti. Ülkede öncelikli sorun bebekleri doğduklarında yaşatabilmek ve onları salgın hastalıklardan koruyabilmekti. Çünkü doğum sonrası bebek ölümü oranları çok yüksekti ve salgın hastalılar çok yaygındı. Ancak yine de çok zor koşullarda kazanılmış Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra Atatürk'ün deyişiyle, asıl kazanılması gereken savaş kültür savaşı olacaktı. Bunda da eğitim-kültür kuruluşları temel rolü üstlenecekti. Genel olarak kütüphaneler ve onların parçası olarak çocuk kütüphaneleri yeni bir anlayış ve yaklaşımla kurulmaya başlandı. Daha çok Türk Ocakları, Halkevleri ve Köy Enstitülerinin içinde kurulan kütüphaneler son derece özgün ve işlevsel kütüphaneler olmuştur. İlk çocuk kütüphanesi Akhisar Türk Ocağı tarafından 1925 yılında, yani Cumhuriyet'in kuruluşundan iki yıl sonra kurulmuştur. Sonrasında ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasal değişimine bağlı olarak kütüphaneler de olumlu-olumsuz dönemsel değişimler yaşamıştır. 100 yıllık sürece baktığımızda, anlamlı gelişmelere karşın Türkiye'nin çocuk kütüphaneleri konusunda durumunun yetersiz ve alınması gereken bir hayli yol olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Cumhuriyet'in başlangıç dönemindeki vizyoner bakış ve enerjinin yeniden yakalanması gerekir. Çünkü çocuğu sağlıklı olmayan toplumların geleceği hastadır.

Söylediklerinizden anlaşıldığı gibi, sağlıklı bir toplum için çocuk kütüphaneleri ön koşul. Dünya'da ve Türkiye'de bu konuda durum nedir? Çocuklar ve gençlerimiz için yeterli kütüphane var mı ülkemizde?

Bu durumlarda karşılaştırma yapmak daha somut fikirler verir. Avrupa Birliği ülkelerinde yaklaşık 30 bin kişiye bir halk-çocuk kütüphanesi düşerken, bizde bu 70 bin kişidir. AB'de toplumun yaklaşık %40-70'i bir halk-çocuk kütüphanesine üye iken, bizde bu oran %4-5'dir. Üstelik Türkiye'deki üyelerin çok büyük bölümü çocuk ve öğrencidir. Türkiye'de halen 1257 halk kütüphanesi vardır. Bu sayı son derece yetersizdir. Kütüphanelerdeki koleksiyon sayıları ve en önemlisi kütüphanelerde çalışan profesyonel kütüphaneci sayısı son derece düşüktür. Her kütüphanede en azından 1-2 profesyonel kütüphaneci olmalıdır ancak ne yazık ki bu koşulu sağlayamıyoruz. Kütüphanelerin önemli bir bölümünün bina ve genel olarak nitelik sorunu da bulunmaktadır. Kısaca, ülkemizdeki olumlu kütüphane ve hizmet örneklerini yok saymadan kütüphaneler konusunda ciddi biçimde kafa yormalı ve çaba harcamalıyız.

Dijital çağda görsel okuryazarlıkla başlayan yeni öğrenme anlayışıyla iç içe büyüyor dünya çocukları. Çocuk kütüphanelerinin bebek bölümleri üzerinden başlayan bu öğrenme süreci bilgi ve kültür edinmenin işlevini de değiştirdi. Tam da bu noktada yazı kültürü temelli okuma kültürü becerisi ile görsel okuryazarlık dengesinin kurulmasında evdeki kitaplık, sınıf kitaplığı, okul kütüphanesi ve çocuk ve gençlik kütüphanesi ilişkisi ve dengesi nasıl kurulabilir?

Okuma ve kütüphane kullanma kültürü doğumla birlikte başlayan kesintisiz bir süreçtir. Kütüphaneler bir zincirin halkaları ve ulusal sistemin parçaları olarak çocuk, okul, gençlik, halk, üniversite, araştırma kütüphaneleri ve Millî Kütüphane gibi türler itibariyle sıralanır. Bu halka/parçalardan birisinin eksik ya da yetersiz oluşu tüm sistemi bozar, zinciri koparır. Dolayısıyla kütüphanelere bir sistem bütünlüğü içinde bakmak ve yaklaşmak gerekir. Aksi takdirde sistem zarar görür. Örneğin, Türkiye'de okul kütüphaneleri işlevsel olamadıkları için onların işlevlerini de halk kütüphaneleri üstlenmekte, halk kütüphaneleri kendi işlevlerini gerçekleştirmede zorlanmakta ve sistem bozulmaktadır.

Ülkemizde ve dünyadaki çocuk ve medya gerçeği eşitsizlikler dünyasının büyük resminden oluşuyor. Bilgiye, kültüre ve nitelikli eğitime ulaşamayan, güç koşullardaki çocuklarımızın okuma kültürü edinmelerindeki zorluklar nasıl aşılabilir?

Kütüphane kurumu eşitleyen bir kurumdur. İddiayla söylüyorum: Kütüphane dünyanın en eşitlikçi kurumudur. Dolayısıyla okuma kültürü açısından kapitalizmin ya da diğer sosyoekonomik sistemlerin ürettiği fırsat eşitsizliklerini azaltmanın en insanî yolu kütüphanelerden geçer. Bunun altını çizmek isterim. Kütüphane kurumunu katmadan bir ülkede okuma kültürü sorunu çözülemez. Bunun dışında daha önce de söylediğimiz

üzere, nitelikli eğitim sistemi, sorgulayıcı kültürel yapı, bu konuda duyarlı ve bilinçli aile, canlı ve nitelikli bir çocuk-gençlik edebiyatı ve yayıncılığı, ulusal-yerel okuma kültürü politikaları, stratejileri, plan ve projeleri geliştirmek ve uygulamak gerekir. En önemlisi kanımca budur. Ulusal bir okuma kültürü stratejisi. Ayrıca okuma meselesini ulusal eğitim ve kültür politikalarının da organik parçası yapmak zorundayız. Başka türlüsü olanaklı değildir.

Hocam, okuma alışkanlığı üzerine akademik çalışmalar yapan bir akademisyensiniz. Okuma alışkanlığının en kolay kazanıldığı dönemin çocukluk dönemi olduğunu biliyoruz. Dahası, çocuk kütüphanelerinin geleceğin okuyan toplumunu yetiştirme konusunda önemli bir işlevi var. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Çocuk kütüphanelerinin rol ve işlevleri arasında en önemli yeri okuma kültürünü oluşturma ve yaratma yer alır. Bu onların ana işlevidir. Çocuk kütüphanesi bir çocuk için uzmanları tarafından seçilmiş, bireysel olarak asla sahip olamayacağı türlerde binlerce nitelikli okuma materyali, çok etkileyici bir okuma ortamı, okuma süreçlerini yönetecek beceriye sahip okuma uzmanı kütüphaneciler, okuma kültürü konusunda gerçekleştirilen hizmet ve etkinlikler demektir. Bunlar çocuklarda okuma kültürü yaratmak için geniş olanaklardır. Üstelik daha önce de vurguladığımız üzere, kütüphane bu konuda fırsat eşitsizliklerini yok eden bir kurumdur. Bu çok önemlidir ve hatta halk ve çocuk kütüphaneleri daha çok yoksul ve çeşitli açılardan dezavantajlı çocukların, bireylerin kütüphanesidir.

Türkiye'de gönüllülerin sürekli olarak kütüphane kurma gayreti içinde olduklarını görüyoruz. Köylere, kasabalara kütüphane kurmak üzere kampanyalar düzenleniyor, bağış kitaplar toplanıyor. Bu çabaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bir kütüphane kurmak için neye ihtiyaç var? Bağış kitap toplanması kütüphane kurmak için yeterli midir?

Elbette bu çabaları takdirle karşılıyorum. Ne güzel bir insani çaba! Toplumda okumaya, kütüphaneye ilişkin farkındalık yaratmak açısından da önemli. Ancak bir ülkede kütüphane sorununun gerçek ve asıl çözümü devletin bilinçli, tutarlı ve planlı çabasıyla olabilir. Gönüllü çabalar bunun destekleyicisi, zenginleştiricisidir, çok değerlidir. Yani okuma kültürü sorununu gönüllü çabalarla çözemeyiz. Asla küçümsemiyorum bu çabaları ancak gerçekçi olmak zorundayız.

Uzun yıllardır kütüphanecilik üzerine araştırmalar yapıyor, dersler veriyorsunuz. Bu süreçte genelde kütüphanelerin, özelde çocuk kütüphanelerinin hizmetlerinde bir çeşitlenme de söz konusu. Dijital çağ ile değişen yaklaşım ve ihtiyaçlar kütüphane hizmetlerini ne yönde etkiledi?

Elbette bilgi ve iletişim teknolojilerindeki köklü değişimler, bilgisayar, internet yaşamın tüm alanlarını olduğu gibi kütüphane hizmetlerini de etkiliyor. Artık elektronik, sanal ve dijital kütüphanelerden, dijital kütüphane hizmetlerinden söz ediyoruz. Özellikle çocuk ve gençlerin teknoloji ile yoğun ilişkisini düşündüğümüzde onlara yönelik kütüphane hizmetlerini de teknoloji ile ilişkilendirmek ve teknoloji olanaklarını kullanarak vermek durumundayız. Aksi takdirde çocuklar ve gençler kütüphanelerden uzaklaşacaklardır. Ayrıca yetişkin ve özellikle yaşlı bireylerin teknoloji kullanma becerilerindeki yetersizlikler onların sosyal hayattan dışlanmalarına neden olmaktadır. Kütüphaneler onlara da bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık gibi beceriler kazandırma işlevleri üstlenmektedir. Kanımca kütüphanelerin geleneksel ve dijital olmak üzere ikili hizmet yapıları giderek artacak ve uzun gelecekte dijital hizmetler ağır basacaktır. Buna hem kütüphaneler hem de kullanıcılar olarak hazırlıklı olmalıyız.

Çocuk kütüphanelerinin kullanıcısı olan çocukların yaş grupları ve kütüphanelere gitme amaçları da yıllar içinde değişiyor. Yeni nesile verilecek kütüphane hizmetlerinden söz eder misiniz?

Yeni kuşaklar, açık söylemek gerekirse, teknoloji kuşağıdır. Bu gerçeği yok sayamayız. Teknoloji bir araçtır. Bugün kütüphanelerde onlara yönelik olarak verilen hizmetlerin elektronik/dijital ortamda da verilmesinin ne sakıncası olabilir ki! Önemli olan kütüphaneleri kullandırmaktır. Araç değil amaç önemlidir. Teknolojiyi amaçlarımıza uygun biçimde kullanabiliriz kütüphanelerde. Kullanmamak yanlış olur. Elbette yüz yüze ilişkilerin ve iletişimin değeri daha fazladır. Ancak iletişim genel olarak dijital ortama kayıyorsa kütüphaneler de bunu göz ardı edemez, etmemelidir. Çocuk ve gençlerin kütüphaneden ödünç aldığı basılı kitap yerine, kütüphanenin veri tabanında e-kitabı okuması, yüz yüze yapılan okuma kulübü etkinliklerinin dijital ortamda yapılması, dijital yazar söyleşilerinin düzenlenmesi, kütüphaneciden internet üzerinden yardım alınması vb. alışmamız gereken yeni tür kütüphane hizmetleridir.

Diğer kütüphane hizmetlerinde olduğu gibi, çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinde dünyada farklı yapılanmalar söz konusu. Bu noktada genel yaklaşım, kütüphane hizmetlerinin merkezi otorite ya da yerel yönetimler tarafından yürütülmesi şeklinde. Ülkemizde de bu iki yönetim anlayışına göre örnekler var. Sizce hangi yaklaşım çocuk kütüphanelerinin doğası ve hizmet yeterlilikleri açısından daha uygundur?

Bu durum bir ülkenin genel yönetim yapısına bağlıdır. Merkezi yönetim yapısının olduğu bir ülkede halk kütüphaneleri sistemi de merkezi nitelikte olacak, yerel-bölgesel-federatif yapılı ya da karma yapılı ülkelerde buna göre yapılanacaktır. Aslında halk kütüphanesi yerel nitelikli bir kütüphane türüdür. Dolayısıyla teorik olarak halk kütüphanelerinin yerel yönetimler tarafından kurulması ve geliştirilmesi gerekir. Ancak günlük siyasi yaklaşımların egemen olduğu yerel yönetimlerin kütüphane hizmetlerini de siyasileştireceği yüksek bir olasılıktır. Her durumda halk kütüphanelerinin hukuksal güvence ve strateji belgelerine gereksinimi vardır. Çağdaş kütüphane yasaları ve yönetmelikler çıkarmak gerekir. Ülkemizde olduğu gibi hem merkezi hükümetin hem de belediyelerin halk kütüphanesi hizmeti vermesinde bir sakınca yoktur. Yeter ki kütüphanecilik ilkeleri ile çalışsınlar, toplum için tarafsız sosyalleşme mekânları olabilsinler.

Ülkemizde özellikle son yıllarda çocuk kütüphaneleri konusunda farklı içerik ve odaklarda ortaya konan çalışma ve etkinliklerin sayısında gözle görülür bir artış söz konusu. Bu çabanın içinde çocuğun bir özne ve birey olarak yeterince önemsendiğini, "çocuğa göre" ifadesinde asıl unsurun çocuğun dünyasından bakabilmek olduğuna yeterince odaklanabiliyor muyuz?

Evet, son yıllarda özellikle akademik çalışma ve çabalarda "çocuğa görelik" ilkesi ağırlığını duyumsatıyor. Bu çok önem-

li ve sevindirici. Ancak çocuğun bir nesne değil de özne olarak algılanmasını akademik çerçeveden de yararlanarak toplumsallaştırmalıyız. Mesele toplumdaki, ailelerdeki çocuk anlayışının bu noktaya yaklaştırılmasıdır. Bu konuda henüz eşiği aşabildiğimiz kanısında değilim. Anne ve babaların büyük bölümü hâlâ 17-18 yaşlarındaki çocuklarına kendi kazanamadıkları üniversite bölümlerini yazdırmaya, kendilerinin gerçekleştiremediği eğitim başarılarını, meslek edinimlerini çocukları üzerinden gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Yani çocuk hâlâ araçsallaştırılmaktadır. Bunu aşmak zorundayız. Bunun için de bu konuya, çocuğun kendine özgü özelliklere sahip bir birey olduğuna inanmalı ve odaklanmalıyız.

Az önce sözünü ettiğim ve ulusal çapta "çocuk kütüphanelerini daha çok önemseme" durumu sizce bu kütüphanelerde görev yapacak kütüphanecilerin yetiştirileceği Bilgi ve Belge Yönetimi bölümleri ile ders programlarında yeterince karşılık buluyor mu? Başta üniversite boyutu olmak üzere bu konularda sürecin tüm paydaşları için neler söylemek istersiniz?

Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Bölümleri kütüphanecilik alanında dünyadaki tüm gelişmeleri yakından izleyerek, programlarına yansıtmaya çalışmaktadır. Akademinin önden gitme, uygulamaya yol gösterme gibi işlevi vardır. Bunun için de en önemli araç ders programlarının güncellenmesi, gereksinim duyulan nitelikte öğrenci yetiştirilmesidir. Kuşkusuz akademide de sorunlar vardır. Öğretim elemanı azlığı programların güncellenmesi ve çeşitlenmesinde sınırlayıcı bir unsur olmaktadır. Çoğu BBY Bölümünde gereksinimlerden ziyade var olan öğretim üyelerinin uzmanlık alanlarına göre dersler açılabilmekte ya da derslere o konunun uzmanı olmayan öğretim elemanları girebilmektedir. Kanımca Türkiye'de akademi ile ilgili asıl sorun plansız biçimde yeni Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinin açılmasıdır. Özellikle alandan olmayan akademisyenler tarafından açılan, yetersiz öğretim elemanı sayısı ve niteliği ile öğrenci yetiştirmeye çalışan, hızla yüksek lisans programları da başlatan örnekler bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durumda hem mezun sayısı iş olanaklarının çok üstünde oluyor, hem de mezun öğrencilerde nitelik sorunu ortaya çıkıyor. Çocuk kütüphaneleri birçok bölümde lisans ve yüksek lisans düzeyinde seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Ayrıca çocuk kütüphanelerinde gerçekleştirilen teknik ve kullanıcı hizmetlerine yönelik bilgiler diğer pek çok derste de öğretilmektedir.

Ülkemizde çocuk kütüphaneciliğinin ve çocuk kütüphanelerinin geleceğini nerede görüyorsunuz? Geliştirdiğiniz öngörü, Cumhuriyetimizin ikinci yüz yılında başta ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri olmak üzere, bizlere ne türden sorumluluklar getiriyor?

Dünyada ve ülkemizde çocuklar olduğu sürece onlara yönelik eğitim ve kültür kuruluşları, dolayısıyla çocuk kütüphaneleri de olacaktır. İnsanlık tarihi ile yaşıt bir kurumdan söz ediyoruz. Yazının icadı ile ortaya çıkmış ve varlığını 4-5 bin yıldır sürdüren bir kurumdur kütüphane. Yazı ve bilgi olduğu sürece o da olacaktır. Kuşkusuz biçim değiştirecek, teknoloji ile farklı araçlar ortaya çıkacak ancak çocuk kütüphanesinin değişmeyen ve bilgiye, okumaya dayalı özü, işlevi değişmeyecektir. Tüm kütüphane türlerini gelecekte de var kılacak unsur, "doğru bilgi ve güvenilir kurum" niteliği olacaktır. Bilginin, teknolojik olanaklarla akıl almaz biçimde üretilmesi ve dağıtımı yanlış bilginin de aynı hızla, belki daha da hızlı biçimde yayılmasına neden olmaktadır. Gelecekte en önemli sorunların başında yanlış-yalan bilginin yol açtığı olumsuz durumlar gelecektir. Kütüphaneler doğru bilgi sunan kurumlar olarak varlıklarını koruyacaklardır. En çok korunması gereken varlıklar olarak çocuklar için de kütüphanesiz bir toplum mümkün değildir. Belki de en çok onlar için gereklidir kütüphane. Evet, giderek yapay zekânın biçimlendirdiği dijital dünyaya doğru yol alıyoruz. Bu dünyanın çocuk kütüphaneleri ve hizmetleri de dijital olacaktır. Ancak önemli olan kütüphanenin çocuğun dünyasındaki rolünü sürdürmesidir.

Bu keyifli söyleşi ile Türkiye Çocuk Yıllığı 2023'e verdiğiniz destek için teşekkür ederiz. Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Yıllıkta bana da yer açtığınız için çok teşekkür ederim. Yaptığınız şey son derece anlamlıdır. Çocuklar için yapılan her şey çok değerlidir. Kutluyorum sizi. Son olarak şunu söylemek isterim: Okumak sadece okumak değildir ve kütüphane sadece kütüphane değildir. Her ikisi de bir uygarlık meselesidir. Okumayan ve kütüphane kullanmayan birey ve toplumlar düşünmüyor demektir. Okumayan, kütüphane kullanmayan ve düşünmeyen toplumların gelişmesi, uygarlaşması olanaklı değildir. Yani mesele çok önemlidir ve bir uygarlaşma meselesidir.

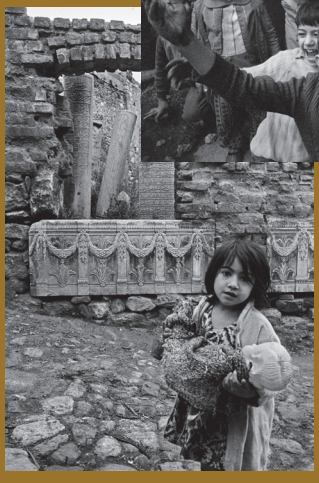
Çok teşekkürler.

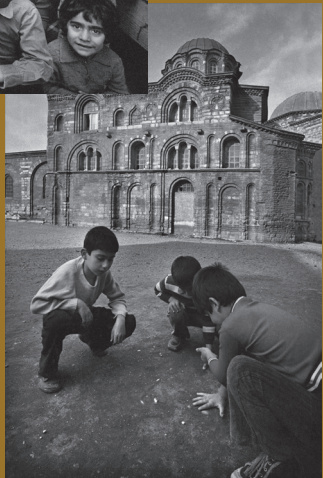
Türkiye Çocuk Yıllığı 2023

100 Yılın Çocukluk Tarihi

ÇOCUK VAKFI

TÜRKİYE
ÇOCUK YILLIĞI 2023
-100 Yılın Çocukluk Tarihi-

Yayına Hazırlayan
Mustafa Ruhi Şirin
Salih Pulcu
Turgay Öntaş
Memduh Cemil Şirin
Yasemin Ünal

Çocuk Vakfı Yayınları

Çocuk Vakfı Dijital Yayınları 1

Türkiye Çocuk Yıllığı 2023
-100 Yılın Çocukluk Tarihi-

Genel Yayın Yönetmeni **Mustafa Ruhi Şirin**
Yayın Koordinatörü **Doç. Dr. Turgay Öntaş**
Yayın Öncesi Hazırlık **Yasemin Üna**l
Yayın Öncesi Son Kontrol **Dr. Memduh Cemil Şirin**
Kitap Tasarım ve Uygulama **Salih Pulcu**
Kapak Fotoğrafları **Ara Güler**

Açıklama

1. Türkiye Çocuk Yıllığı 2023'te *TDK Yazım Kılavuzu* uygulanmıştır.
2. Yıllıkta yer alan yazı, söyleşi ve görüş mülakatlarındaki düşünce ve görüşlerin sorumluluğu ve telif hakları yazarlara aittir.

Son Okuma
Doç. Dr. Atıf Akgün
Ayşegül Sözen Dağ
Doç. Dr. Burcu Tümer Öztürk
Dr. Devrim Murat Güzelküçük
Elif Konar Özkan
Hakkı Yanık
Mahmut Yıldırım
Doç. Dr. Meryem Arslan
Muhammed Gümüş
Murat Acele
Dr. Mustafa Gazioğlu
Doç. Dr. Mustafa Said Kıymaz
Doç. Dr. Neslihan Öksüz Karakuş
Doç. Dr. Şener Şükrü Yiğitler
Doç. Dr. Yasemin Baki
Züleyha Er

Dijital yayın: **Abdullah Emin Esen**

ISBN: 978-975-552-105-3

Yayın Tarihi: Temmuz 2024

ÇOCUK VAKFI YAYINLARI
Zafer Sokağı No 17
34371 Nişantaşı-İstanbul
Telefon: 0 212 240 41 96 -240 23 83
E-posta: turkiyecocukyilligi@cocukvakfi.org.tr